



УДК 159.923:364.632

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДО ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ СЕРЕД УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

Зозуля О.В., психолог
НУО «People in need» (м. Слов'янськ)

У статті розглянуто можливості психології у вирішенні проблеми розвитку психологічної готовності працівників ЗЗСО до протидії насильству в умовах збройного конфлікту, що виникає і поширюється серед учнівської молоді. Метою статті є висвітлення результатів теоретичного аналізу проблеми психологічної готовності до діяльності, визначення протидії насильству як складника психологічної діяльності та виокремлення специфіки роботи психолога з учнівською молоддю в умовах збройного конфлікту на засадах особистісно-професіологічного підходу. Відповідно до цього, обґрунтовано, що протидія насильству – психологічна допомога постраждалим від насильства у відновленні суб'єктності шляхом подолання деструктивних емоційних станів і деструктивних форм поведінки, включаючи розроблення та опрацювання психопрофілактичних засобів перешкоджання пагубним впливів насильства на особистість. Визначено, що основою психологічної готовності до протидії насильству є комплексна здатність особистості до професійної діяльності психолога в умовах збройного конфлікту. Установлено, що специфіка роботи психолога з учнівською молоддю в умовах збройного конфлікту полягає в орієнтації на ефективне використання збережених систем та функцій організму дитини, що виконують компенсаторно-корекційні функції.

Ключові слова: протидія насильству, психологічна готовність до діяльності, психологічна готовність до протидії насильству.

В статье рассмотрены возможности психологии в решении проблемы развития психологической готовности работников учреждений среднего образования к противодействию насилию, возникающему и распространяющемуся среди учащейся молодежи, в условиях вооруженного конфликта. Цель статьи – представление результатов теоретического анализа проблемы психологической готовности личности к деятельности, определение противодействия насилию как составляющей психологической деятельности и выделение специфики работы психолога с учащейся молодежью в условиях вооруженного конфликта на основе личностно-професиологического подхода. В соответствии с этим, обосновано, что противодействие насилию – психологическая помощь пострадавшим от насилия в восстановлении их субъектности путем преодоления деструктивных эмоциональных состояний и деструктивных форм поведения, включая разработку и использование психопрофилактических средств, препятствующих пагубным воздействиям насилия на личность. Определено, что основой психологической готовности к противодействию насилию является комплексная способность личности к профессиональной деятельности. Такая способность состоит из личностно-деятельностного (способности к информационно-профилактической, диагностико-прогностической, консультативно-тренинговой, коррекционно-реабилитационной деятельности) и профессионально-инструментального (интеллектуальные и эмоциональные механизмы восприятия и анализа сложных профессиональных ситуаций и регуляции профессиональной деятельности) компонентов. Установлено, что специфика работы психолога с учащейся молодежью в условиях вооруженного конфликта заключается в ориентации на эффективное использование сохранившихся систем и функций, выполняющих компенсаторно-коррекционные функции и обеспечивающих соответствующий уровень психического и физического здоровья, дальнейшее развитие психических процессов, успешное усвоение общеобразовательных знаний, формирование практических умений, навыков, способствующих его адаптации и успешной интеграции личности в общество.

Ключевые слова: противодействие насилию, психологическая готовность к деятельности, психологическая готовность к противодействию насилию.

Zozulia O.V. PSYCHOLOGICAL READINESS TO COUNTERACTION VIOLENCE AMONG THE STUDENT YOUTH IN THE CONDITIONS OF THE ARMED CONFLICT: THE PERSONAL-PROFESSIONAL APPROACH

The article considers the possibilities of psychology in solving the problem of developing the psychological readiness of employees of general secondary education institutions to counteract the violence that arises and spreads among students in the context of armed conflict.

The purpose of this article was to present the results of a theoretical analysis of the problem of the psychological readiness of an individual to an activity, the definition of counteraction to violence as a component of psychological activity and the identification of the specifics of the work of a psychologist with students in an armed conflict on the basis of a personal and profesiological approach. Accordingly, it is justified that coun-

teraction to violence is psychological help to victims of violence in restoring their subjectivity by overcoming destructive emotional states and destructive forms of behavior, including the development and development of psycho-preventive drugs that prevent the pernicious effects of violence against the individual. It is determined that the basis of psychological readiness to counteract violence is the complex ability of the individual to the professional activity of a psychologist in the conditions of armed conflict. This ability consists of personality-activity (ability to information-prophylactic, diagnostic-prognostic, consultative-training, correctional-rehabilitation activity) and professional-instrumental (intellectual and emotional mechanisms of perception and analysis of complex professional situations and regulation of professional activity) components. It is established that the specificity of the work of a psychologist with students in an armed conflict lies in the orientation toward the effective use of the surviving systems and functions of the pupil's body that perform compensatory correction functions and, at the expense of this, provide an appropriate level of mental and physical health, further development of mental processes, successful assimilation general knowledge, the formation of practical skills, skills that facilitate its adaptation and successful integration in person in society.

Key words: counteraction to violence, psychological readiness for activity, psychological readiness for counteraction to violence.

Постановка проблеми. Проблема готовності психолога до протидії насильству серед учнівської молоді в умовах збройного конфлікту зумовлена зростанням кількості й розмаїтості дітей, потерпілих від сімейного насильства, насильства за гендерною ознакою та булінгу. При цьому існує розрив між вимогами професійної діяльності в умовах збройного конфлікту й уніфікованим характером професіоналізації психологів. Визначене протиріччя призводить до необхідності вдосконалення готовності психологів, які повинні бути мобільними професіоналами, діяти в умовах збройного конфлікту зі збереженням психічного здоров'я суб'єктів психологічної діяльності, розробляти й реалізовувати різноманітні програми профілактики і попередження насильства серед учнівської молоді, здійснювати психологічну допомогу потерпілим від насильницьких дій, проводити корекційну і реабілітаційну роботу з ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття психологічної готовності до діяльності представлено в сучасній психології широким колом теорій, у змісті яких це поняття розуміється від наукового підходу дослідників цього феномена. Завдяки чому психологічну готовність до діяльності розуміють: 1) наявністю відповідних здібностей (Б.Г. Ананьев, С.Л. Рубінштейн); 2) якістю особистості (К.К. Платонов), сполученням якостей особистості (В.А. Крутецький); 3) складною динамічною структурою (Л.О. Кандибович, М.І. Дьяченко); 4) цілісним особистісним утворенням (В.І. Барко, А.Ф. Ліненко); 5) тимчасовим ситуативним станом (П.А. Рудик); 6) ставленням (О.В. Веденов); 7) ознакою установки (Д.М. Узнадзе).

Традиційним є вивчення психологічної готовності через її структуру. В.І. Барко виділив у психологічній готовності до діяльності такі функціонально взаємозалежні компоненти: мотиваційний (перелік мотивів до

вибору і виконання професійних обов'язків та завдань), когнітивний (система знань, необхідних для успішного виконання професійної діяльності), операційний (наявність умінь і навичок, що відповідають вимогам професійної діяльності), особистісний (комплекс професійно важливих та необхідних рис для виконання професійної діяльності) [1; 2].

М.І. Дьяченко, Л.О. Кандибович розглядають готовність до діяльності складною динамічною структурою, що виражає сукупність інтелектуального, емоційного, мотиваційного та вольового компонентів психіки людини в співвідношенні із зовнішніми умовами та завданнями, які необхідно розв'язати [3].

Нерідко психологічну готовність визначають за кінцевим результатом цілеспрямованою змобілізованістю психічних процесів для подолання труднощів і досягнення позитивного результату.

Поширеними у психологічній науці є прикладні дослідження психологічної готовності до діяльності. Актуальними і найбільш розробленими є проблеми психологічного супроводу діяльності та питання психологічної готовності до діяльності представників ризиконебезпечних професій. Ж.Ю. Половникова визначила психологічну готовність до діяльності системою сформованих професійно значущих індивідуально-психологічних рис особистості, яка володіє необхідними професійними знаннями, уміннями та навичками, що проявляються у стані змобілізованості особистості до виконання професійних завдань [4]. В.Г. Андросюк розглядав психологічну готовність особистості до діяльності сукупністю рис і властивостей особистості, що зумовлює стан змобілізованості психіки, налаштованість на найбільш доцільні, активні та рішучі дії у складних чи небезпечних умовах виконання службових обов'язків. Дослідник виділив мотиваційний, орієнта-



ційний, операційний, вольовий та оціночний компоненти у структурі психологічної готовності особистості до діяльності [5].

Специфіка діяльності представників ризиконебезпечних професій зумовлює особливі вимоги до психологічної готовності. За даними В.О. Лефтерова, цілеспрямоване формування і підвищення психологічної готовності до професійної діяльності передбачає: 1) ознайомлення з екстремальними факторами і ситуаціями з метою зниження чи усунення негативних емоційних реакцій на них; підвищення опірності до екстремальних розумових труднощів; 2) розвиток винахідливості, кмітливості, ініціативи, швидкості реакцій; звикання до надмірних емоційних навантажень і напружень; 3) навчання подоланню вольових труднощів, розвиненню вольових якостей активності, наполегливості, мужності й сміливості; 4) звикання до подолання фізичних труднощів та дискомфорту, підвищення витривалості і працездатності, швидкості й точності рухових реакцій; 5) підвищення надійності виконання звичайних професійних дій зі збереженням високих результатів у будь-яких передбачених екстремальних ситуаціях; 6) навчання методам і прийомам забезпечення власної особистої безпеки і виживання у форс-мажорних обставинах; формування уміння володіти собою і своїми психічними станами та упевненості в собі [6].

У цьому контексті Б.Д. Паригін зазначив, що «в ситуації замкнутого кола, коли об'єктивні і соціально-психологічні чинники лише взаємно породжують один одного, здатність до його розриву може бути реалізована лише самою людиною. Ця здатність знаходиться в прямій залежності від рівня психологічної готовності людини до цього» [7]. У більш пізній роботі Б.Д. Паригін вказує на те, що «психологічна готовність до ефективної дії, на відміну від психологічної установки, не несе в собі терапевтичного ефекту позбавлення від особистісної відповідальності, подібно до того, як це відбувається тоді, коли установка задана ззовні. Психологічна готовність до дії в умовах плюралізму соціальних орієнтацій неминує супроводжується необхідністю прийняття на себе додаткового нервово-психологічного навантаження, пов'язаного з покладанням особистої відповідальності за включення в ситуацію екстремальної діяльності. Отже, психологічна готовність до сучасної ефективної діяльності включає в себе ще й готовність до випробування стресом, стресовою ситуацією, на відміну від ситуації однозначної заданості установки, яка знімає цю напруженість» [8].

Вивчення психологічної готовності людини до діяльності неможливе без з'ясування її фізіологічних механізмів. Прості форми готовності виникають на основі безумовних рефлексів: орієнтовного, захисного, статевого, батьківського тощо. Складні форми готовності засновані на умовно-рефлекторній діяльності мозку, корковим апаратом якого є лобові частки мозку, що забезпечують формування стійких намірів і програм, що визначають свідому поведінку людини. Положення І.П. Павлова про оптимальну ділянку порушення, О.О. Ухтомського про домінанту мають велике значення для розуміння фізіологічного механізму психологічної готовності особистості до професійної діяльності. Єдність першої й другої сигнальної системи дозволяє забезпечити свідомий вплив на процес настроювання й розгортання готовності під час діяльності, визначити цілі, завдання та спланувати їх здійснення. Сила та слабкість нервової системи людини впливають на стійкість і розвиток психологічної готовності до діяльності. Б.М. Теплов вважав, що людина з будь-яким типом нервової системи може досягти позитивних, навіть дуже гарних результатів у своїй роботі. На думку К.М. Гуревича, необхідно враховувати такі обставини, коли результати діяльності людей із різними властивостями нервової системи залежать від тих умов, у яких вони працюють. Так, одні умови діяльності дозволяють добре виконувати професійні функції людям із сильною нервовою системою й не дозволяють – зі слабким типом. У зв'язку з цим, К.М. Гуревич розділив професії на два типи: першим можуть оволодівати люди, що мають спеціальні індивідуальні здібності, другим – які може опанувати будь-яка людина [9]. Проведені численні дослідження (П.К. Анохін, Є.І. Бойко, О.Р. Лурія, І.П. Павлов, О.О. Ухтомський тощо) дозволяють говорити про те, що функціональний рівень порушення кори й підкірки головного мозку, її лобових частин, перевага функціональної системи, що відповідає умовам і завданням майбутньої діяльності, є фізіологічною основою стану психологічної готовності до діяльності.

Таким чином, у психології вже визначено складники структури загальної й психологічної готовності до праці. До них належать психофізіологічні якості особистості, динамічні стереотипи (І.П. Павлов), діяльність функціональної системи (П.К. Анохін), прося домінанти (О.О. Ухтомський), утворення й функціонування установки (Д.М. Узнадзе). Основними психологічними компонентами готовності (як стійкої характеристики особистості) є знання, уміння, навички та

мотиви діяльності. При цьому особлива увага звертається на те, що структуру психологічної готовності необхідно розглядати у співставленні з тим, який вид діяльності виконуватиметься працівником. Так, О.О. Ухтомський, аналізуючи стан готовності до діяльності, назвав його «оперативним спокоєм». Цей стан, на його думку, є готовністю, яка може встановлюватися на різних професійних рівнях. Механізм такого стану спирається на рухливість «нервових процесів», що забезпечують перехід від «оперативного спокою» до термінової дії [10].

Для розуміння сутності психологічної готовності до діяльності важливе значення мають дослідження, присвячені феномену установки. У психології, біології та фізіології установка вивчається у зв'язку із загальною активацією організму (як стан, що передуює поведінці індивіда в певній ситуації). Установка належить до одного з компонентів структури цілеспрямованої дії, вона є внутрішнім станом людини, визначає стійкість і спрямованість діяльності в умовах, що змінилися.

За Д.М. Узнадзе, установка – це неусвідомлений стан, який передуює тій чи іншій діяльності і визначає її здійснення. Це стан психофізіологічної готовності до конкретної дії, інтегральна єдність, що складається з когнітивного, емоційно-пізнавального та поведінкового компонентів [11]. А.С. Прангішвілі зазначив, що «суттєвою загальнопсихологічною особливістю діяльності є її виникнення на основі готовності до певної форми реагування – установки, жодна діяльність не починається з пуску міського» [12]. Діяльність може починатися з усвідомлення потреби, завдання, що поставлене іншими людьми, а потім може виникнути готовність до досягнення мети. Готовність до певної форми реагування формується під впливом визначених зовнішніх і внутрішніх умов, усвідомленого або неусвідомленого сприймання інформації. Аналіз і зіставлення фактичних даних показують, що установка й психологічна готовність є станами, що відрізняються один від одного за своєю конкретнопсихологічною природою. В одному випадку має місце актуалізація сформованих психічних явищ, а в іншому – психологічне утворення, яке виникає під впливом завдання, вимог оточення.

Д.М. Узнадзе зазначає, що готовність – це така суттєва ознака установки, яка виявляється в усіх випадках поведінкової активності суб'єкта. Дійсно, готовність не виникає поза установками, якщо їх розуміти налаштуваннями суб'єкта на подальшу діяльність, але готовність включає не лише різноманітні усвідомлені й неусвідомлені

установки на визначені форми реагування, а й усвідомлення завдання, моделі ймовірної поведінки, визначення оптимальних способів діяльності, оцінку своїх можливостей у їхньому співвідношенні з труднощами, що можуть виникнути, і необхідністю досягнення певного результату. Тому вважається, що лише в окремих випадках стани установки й готовності збігаються, проте готовність є більш складним структурним утворенням. Стан готовності зумовлюється стійкими психічними особливостями, властивими цій особистості. Він не є перенесенням якостей і станів у нову ситуацію, простою їх актуалізацією. На стан психологічної готовності впливають конкретні умови, у яких відбувається діяльність. До зовнішніх і внутрішніх умов психологічної готовності належить зміст завдань, складність, новизна, творчий характер; умови діяльності; мотивація, бажання досягти того чи іншого результату; оцінка ймовірності його досягнення; самооцінка власної підготовленості; стан здоров'я й фізичне самопочуття; особистий досвід мобілізації сил на вирішення завдання, проблеми; уміння контролювати рівень свого стану готовності та створювати оптимальні внутрішні умови для подальшої діяльності [13].

Л.С. Нерсисян, В.М. Пушкін працювали над проблемою стану готовності до екстрених дій в умовах монотонної роботи, що визначався ними станом мобілізації всіх психофізіологічних систем людини щодо забезпечення своєчасного й точного реагування на раптову зміну ситуації. Вони називали стан готовності пильністю [14] і в його структурі виокремлювали образ структури дії, яку необхідно здійснити у відповідь на появу певного сигналу; загальний психофізичний стан, що забезпечує швидкість актуалізації необхідного досвіду діяльності (програми трудових дій) людини.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення результатів теоретичного аналізу проблеми психологічної готовності до діяльності, визначення протидії насильству як складника психологічної діяльності та виокремлення специфіки роботи психолога з учнівською молоддю в умовах збройного конфлікту на засадах особистісно-професіологічного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальненню поглядів на психологічну готовність сприяє виокремлення підходів до визначення її змісту та структури. У контексті функціонального підходу психологічна готовність розглядається певним станом психічних функцій, що зумовлює високий рівень досягнень у тій чи іншій діяльності (О.О. Ухтомський, А.Ц. Пуні,



М.Д. Левітов, В.С. Нерсесян, Є.П. Ільїн). Дослідження психологічної готовності на функціональному рівні дозволило представникам цього підходу виокремити такі її ознаки, як передстартова активізація психічних функцій, максимальне функціонування системи, наявність у суб'єкта образу дії, можливість своєчасного прийняття оптимального рішення в конкретній ситуації, емоційний стан, що характеризується оптимальним рівнем працездатності аферентних і еферентних систем.

Прихильники особистісного підходу розглядають готовність особистісним утворенням, що виникає в результаті підготовленості особистості до певної діяльності (О.В. Веденов, О.Г. Ковальов, К.К. Платонов, М.І. Дьяченко, Л.О. Кандибович, В.О. Моляко, В.О. Сластьонін, А.О. Смирнов, Л.М. Карамушка). До особистісних характеристик, що складають готовність до діяльності, представники особистісного підходу відносять такі, як упевненість у своїх силах, установка на діяльність, здатність до мобілізації сил, стресостійкість, особистісні намагання досягти високих результатів, оптимальний рівень емоційного збудження, здатність керувати своїми діями, мисленням, почуттями. А.Ф. Ліненко, розглядаючи готовність до професійної діяльності цілісним утворенням, виділив у ній особистісний та процесуальний складники. Особистісний складник готовності автор характеризує емоційно-інтелектуальним, вольовим, мобілізаційним, таким, що містить інтерес, позитивне ставлення до професійної діяльності, почуття відповідальності, упевненість в успіху, наявність натхнення, потребу у виконанні поставлених завдань на високому рівні, керування своїми почуттями, мобілізацію сил, подолання страху та сумнівів тощо. До процесуального складника автор зараховує операційно-технічний інструментарій спеціаліста: його професійні знання, уміння, навички [15].

Н.В. Чепелева у змісті моделі особистості практикуючого психолога визначила п'ять підструктур особистості, а саме:

1) мотиваційно-цільову, що передбачає сформовану позитивну мотивацію до професійної діяльності, до надання психологічної допомоги, прийняття себе та інших. Базовою особистісною якістю на цьому рівні виступає діалогізм, що включає діалогічну готовність, безумовне сприйняття іншого, особистісну рефлексію, розвинену систему особистісних смислів, орієнтованість на досягнення взаєморозуміння;

2) когнітивну, до якої належить сфера знань особистості: особистісне знання, знання себе та інших; Я-концепція фахівця

(адекватність та сталість самооцінки, емпатичність, асертивність, відсутність хронічних внутрішньоособистісних конфліктів, що зумовлюють проєкції та психологічні захисти тощо); професійно важливі якості пізнавальних процесів (уважність, спостережливість, уміння помічати деталі вербальної та невербальної поведінки, тобто розпізнавати психосоматичні стани, гнучкість, пластичність та динамічність мислення, вміння виділяти суттєве та узагальнювати, прогнозувати реакції та дії клієнта, моделювати наслідки роботи). Базовими особистісними якостями когнітивної підструктури є професійна рефлексія та професійний інтелект;

3) операційно-технологічну, що передбачає розвинену компетентність фахівця-психолога. Вона включає оволодіння основними професійними вміннями та навичками, що забезпечують практичне використання наявних теоретичних знань. Найважливішим компонентом цієї підструктури є практичний інтелект;

4) комунікативно-рольову, що передбачає розвинену комунікативну компетентність психолога. Вона містить соціально-когнітивні та комунікативні уміння (слухати іншого, розмовляти та вмовляти, установлювати соціальний контакт, переконувати іншого, навіювати). Ця підструктура включає також специфічні якості (акторські та режисерські, організаційні), що дозволяють ефективно впроваджувати активні психотехніки і групові засоби психокорекції. Базовою особистісною якістю є професійна ідентифікація та соціальний інтелект. Остання – це здатність у процесі спілкування визначати будь-які відхилення від нормального функціонування або розвитку людини чи групи, яка є найважливішим складником спеціальних здібностей до психологічної діяльності;

5) регулятивну, що забезпечує толерантність до фрустрацій, високу працездатність і саморегуляцію особистості, відсутність схильності до збудження та швидкого виснаження. Провідним компонентом виступає професійна саморегуляція. Стан психологічної готовності, маючи складну динамічну структуру, виражає сукупність інтелектуальних, емоційних, мотиваційних і вольових сторін психіки людини в співвідношенні із зовнішніми умовами і майбутніми завданнями [16].

На основі такого розуміння психологічної готовності будується більшість сучасних досліджень щодо проблеми психологічної готовності до діяльності в особливих умовах. З огляду на те, що психологічна готовність розглядається активно-дійовим станом особи, що 1) забезпечує ефективну

актуалізацію й використання набутих знань, умінь, і навичок, професійно значущих якостей в особливих умовах діяльності, 2) є зумовленим вимогами та умовами професійної діяльності, розглянемо можливості вирішення питання розвитку психологічної готовності працівників ЗЗСО до протидії насильству серед учнівської молоді в умовах збройного конфлікту з позицій особистісно-професіологічного підходу.

О.М. Ігнатів, обґрунтовуючи особистісно-професіологічний підхід, визначила його інтегративний характер, розглянула єдністю особистісного, діяльнісного, культурологічного та професіологічного компонентів [17]. Саме тому питання розв'язання проблеми психологічної готовності до протидії насильству серед учнівської молоді в умовах збройного конфлікту пов'язані з розвитком у психологів особистісних якостей і властивостей, що адекватні змісту професійної діяльності та відповідають соціокультурним умовам. Протидія насильству в змісті психологічної діяльності розуміється нами системою інформаційної, профілактичної, діагностичної, консультативної, корекційної й реабілітаційної роботи з метою нейтралізації руйнівних для розвитку учнівської молоді наслідків насильства. У зв'язку з цим основу розвитку такої готовності ми розглядаємо комплексною здатністю до професійної діяльності психолога в умовах збройного конфлікту. Така здатність складається з особистісно-діяльнісного (здібності до інформативно-профілактичної, діагностико-прогностичної, консультативно-тренінгової, корекційно-реабілітаційної діяльності) та професійно-інструментального (інтелектуальні й емоційні механізми сприйняття й аналізу складних професійних ситуацій та регуляції професійної діяльності) компонентів.

Специфіка роботи психолога з учнівською молоддю в умовах збройного конфлікту полягає в орієнтації на ефективне використання збережених систем та функцій організму дитини, що виконують компенсаторно-корекційні функції, які за рахунок цього забезпечують відповідний рівень психічного і фізичного здоров'я, подальший розвиток психічних процесів, успішне засвоєння загальноосвітніх знань, формування практичних умінь, навичок, сприяють її адаптації та успішній інтеграції особистості в суспільство.

Висновки з проведеного дослідження.

Таким чином, було встановлено, що: 1) більшість сучасних досліджень щодо проблеми психологічної готовності до діяльності в особливих умовах ґрунтуються на розумінні психологічної готовності як актив-

но-дієвого стану особистості; 2) психологічна готовність особистості забезпечує ефективну актуалізацію й використання набутих знань, умінь, навичок, професійно значущих якостей в особливих умовах діяльності; 3) психологічна готовність особистості зумовлена вимогами та умовами професійної діяльності; 4) концептуальні засади дослідження психологічної готовності до протидії насильству серед учнівської молоді в умовах збройного конфлікту ґрунтуються на особистісно-професіологічному підході, відповідно до якого професійна психологічна діяльність характеризується властивостями цілеспрямованості, довільності, предметності, активності, усвідомлюваності, адаптивності, системності, що забезпечуються актуалізацією опосередкованих цією діяльністю внутрішньоособистісних ресурсів фахівця з протидії насильству.

Визначення критеріїв психологічної готовності до протидії насильству містить чотири взаємозалежні аспекти: 1) побудову психолого-професіологічної моделі готовності особистості до протидії насильству серед учнівської молоді в умовах збройного конфлікту; 2) експертну оцінку професійно і діяльнісно важливих якостей, а також вимог до особистості й професійної діяльності шкільного психолога в умовах збройного конфлікту; 4) розробку комплексу методик психологічної діагностики для виявлення і оцінки рівнів розвитку та особливостей структури психологічної готовності до протидії насильству серед учнівської молоді в умовах збройного конфлікту; г) розробку технологій розвитку психологічної готовності до протидії насильству серед учнівської молоді в умовах збройного конфлікту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барко В.І. Професійний відбір кадрів до органів внутрішніх справ (психологічний аспект). Київ: Ніка-Центр, 2002. 296 с.
2. Барко В.І. Психологія управління персоналом органів внутрішніх справ (проактивний підхід): монографія. Київ: Ніка-Центр, 2003. 448 с.
3. Дьяченко М.И., Виноградова М.И., Кандыбович Л.А., Пономаренко В.А. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях. Психологический аспект. Минск: БГУ, 1998. 148 с.
4. Половникова Ж.Ю. Формування психологічної готовності співробітників охорони до здійснення професійної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ, 1999. 16 с.
5. Андросюк В.Г., Казміренко Л.І., Кириченко І.Г., Кондратьєв Я.Ю., Юхновець Г.О. Адаптація випускників вищих навчальних закладів МВС України до службової діяльності. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2001. 46 с.



6. Лефтеров В.О. Підготовка працівників правоохоронних органів до дій в екстремальних умовах засобами психотренінгу. Актуальні проблеми психології. Т. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія / за ред. Максименка С.Д. Київ: ІВЦ Держкомстату України, 2007. Вип. 6. С. 217–221.

7. Основы социально-психологической теории. Москва: Мысль, 1971. 352 с.

8. Парыгин Б.Д. Социальная психология территориального самоуправления. Санкт-Петербург: Унигум, 1993. 170 с.

9. Гуревич К.М. Профессиональная пригодность и основные свойства нервной системы. Москва: Издательство «Наука», 1970. 272 с.

10. Ухтомский А.А. Физиологический покой и лабильность как биологические факторы. Учёные записки Ленинградского университета. Т. 17. Ленинград, 1937. С. 213.

11. Узнадзе Д.Н. Собрание сочинений в 6 т. Ленинград. Т. II, 1951. С. 122–135.

12. Прангишвили А.С. Проблема установки на современном уровне разработки грузинской психологической школы. Психологические исследования, посвященные 85-летию со дня рождения Д.Н. Узнадзе. Тб., 1973. С. 45–63.

13. Узнадзе Д.Н. Психология установки. Санкт-Петербург: Питер., 2001. 416 с.

14. Пушкин В.Н., Нерсесян Л.С. Железнодорожная психология. Москва: Транспорт, 1971. 240 с.

15. Линенко А. Ф. Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01; 13.00.04. АПН Украины. Киев, 1996. 403 с.

16. Чепелёва Н.В., Пов'якель Н.І. Теоретичне обґрунтування моделі особистості практичного психолога. Психологія. Збірник наукових праць. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, Випуск III, 1998. С. 35–41.

17. Ігнатів О.М. Психологічні основи розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників. Монографія (друге видання). Київ: ДКС Центр, 2018. 376 с.

УДК 81'23

ЗНАЧЕННЯ ТЕОРІЇ МОВЛЕННЕВОГО СПІЛКУВАННЯ О.О. ЛЕОНТЬЄВА ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Калмиков Г.В., к. пед. н.,
доцент кафедри практичної психології, докторант
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Статтю присвячено висвітленню основних положень концепції і теорії мовленнєвого спілкування, розробленої О.О. Леонтьєвим, та концептуальних підходів його послідовників, розкритих у їхніх сучасних публікаціях; доведенню теоретичної і прикладної значущості цієї теорії для підготовки майбутніх психологів.

Ключові слова: спілкування, мовленнєве спілкування, професійно-мовленнєва діяльність, майбутній психолог.

Статья посвящена освещению основных положений теории речевого общения, разработанной А.А. Леонтьевым, и концептуальных подходов его последователей, раскрытых в их современных публикациях; доведению теоретической и прикладной значимости этой теории для подготовки будущих психологов.

Ключевые слова: общение, речевое общение, профессионально-речевая деятельность, будущий психолог.

Kalmykov H.V. O.O. LEONTIEV'S THEORY OF LINGUISTIC COMMUNICATION AND ITS IMPORTANCE IN PREPARING FUTURE PSYCHOLOGISTS

The article is devoted to the coverage of the main provisions of the concept and theory of speech communication, developed by O.O. Leontiev, and the conceptual approaches of his followers, discovered in their modern publications; the proof of the theoretical and applied significance of this theory for preparation of future psychologists.

Key words: communication, verbal communication, vocational speech activity, future psychologist.

Постановка завдання. Проблематика спілкування до цього часу залишається однією з провідних як у вітчизняній, так і в зарубіжній науці, оскільки саме спілкування є необхідною умовою будь-якої діяльності людини. Спілкування посідає центральне

місце у взаємовідносинах, суспільній, а також індивідуальній свідомості; є провідним у психологічному впливі суспільства на його членів, особливо в умовах кризових світоглядних протистоянь, що є властивими для сьогодення. Стрімке підвищення ролі спіл-